

Abdülvehid el-Merrâkûşî, *el-Mu'cib fi telhîsi aḥbârî'l-Mağrib* (nşr. M. Saîd el-Uryan), Kahire 1383/1963, s. 72 vd.; İbnü'l-Ebbâr, *el-Hulle-tû's-siyerâ* (nşr. Hüseyin Münîs), Kahire 1985, I, 257-259, 268-277; İbn Hallikân, *Vefeyât*, II, 488; İbn İzârî, *el-Beyânü'l-muğrib*, Leiden 1951, s. 251-301; Zehebî, *A'lâmü'n-nûbelâ*, Beyrut 1413, XVI, 480; İbnü'l-Hatib, *el-İhâta*, I, 466, 493; II, 102-108; a.mlf., *A'mâlû'l-a'lâm* (nşr. E. Lévi-Provençal), Beyrut 1956, s. 59 vd.; Makkarî, *Nefḥu'l-ḥib*, bk. İndeks; R. Dozy, *Histoire des musulmans d'Espagne*, Leyde 1861, III, 111-258; E. Lévi-Provençal, *Histoire de l'Espagne Musulmane*, Paris-Leiden 1950, II, 197-290; a.mlf., "Mansur", *IA*, VII, 302-305; M. Abdullah İnân, *ed-Devletü'l-Âmiriyye*, Kahire 1958; a.mlf., *Devletü'l-İslâm fi'l-Endelüs*, Kahire 1408/1988, II, 517-587; Ali Edhem, *el-Manşûr el-Endelüsî*, Kahire 1974; W. M. Watt - P. Cachia, *A History of Islamic Spain*, Edinburgh 1977, s. 81-84; Anwar G. Chejne, *Espana musulmana*, Madrid 1980, s. 44-47; F. J. Simonet, *Historia de los Mozarabes de España*, Madrid 1983, tür.yer.; Bessâm el-Aselî, *el-Hâcib el-Manşûr*, Beyrut 1405/1985; C. S. Albornoz, *La Espana musulmana*, Madrid 1986, I, 474-506; Abdülmeccid Na'naî, *Târîhu'd-devleti'l-Âmeviyye fi'l-Endelüs*, Beyrut 1986, s. 419-469; Abdurrahman Ali el-Hajjî, "Christian States in Northern Spain During the Umayyad Period (138-366/755-976)", *IQ*, IX/1-2 (1965), s. 51-53; Luis Seco de Lucena Paredes, "New Light on the Military Campaigns of Almanzor", *a.e.*, XIV/3 (1970), s. 126-142; P. Guichard, "Al-Manşûr ou al-Manşûr bi-İlâh? Les Laqab/s Amirides d'après la numismatique et les documents officiels", *Archéologie islamique*, V, Paris 1995, s. 47-53; Lütfî Şeyban, "Endülüs Emevî Hanedanına Karşı Bir İktidâr Denemesi: Endülüs Emevî Hâciblerinden el-Manşûr Muhammed İbn Ebî Âmir", *İslâmî Araştırmalar*, XI/3-4, Ankara 1998, s. 250-272; P. Chalmeta, "al-Manşûr", *El²* (İng.), VI, 430-432; Abdülkerim Özaydın, "Âmiriler", *DİA*, III, 72-73.

MEHMET ÖZDEMİR

MANSÛR b. AMMÂR

(منصور بن عمار)

(ö. 225/840)

İlk zâhidlerden.

Merv yakınlarında Dandanakan'da doğdu. Künyesi Ebû's-Serî'dir. İlk öğrenimini Merv'de tamamladıktan sonra Bağdat'a gitti. Tahsiline bir süre Basra'da devam etti. Güzel konuşması ve hitabet gücüyle tanındı. Şam ve Mısır'da yaptığı vaazlarla dikkati çekti. Ömrünün son yıllarını Bağdat'ta geçirdi ve burada vefat etti. O dönemde daha ziyade İranlılar'da görülen etkili konuşma gücü ve dinleyenleri coşturup ağlatmasından hareketle onun İran asıllı olduğu söylenebilir de Massignon'un ileri sürdüğü gibi Şii olduğunu kabul etmek mümkün değildir. Çünkü

sözlerinde bu görüşü destekleyen bir ifade bulunmamaktadır. Mansûr b. Ammâr'ın tasavvufa yönelmesine yolda bulunduğu, üzerinde "besmele" yazılı kâğıda saygı göstermesinin sebep olduğu kaydedilmektedir. Aynı yıllarda Bağdat'ta yaşayan Bîşr el-Hâfî ile görüşmüş, Ahmed b. Ebû'l-Havârî'nin sohbetlerine katılmıştır.

Vaaz ve sohbetlerinde nefis terbiyesi üzerinde özellikle duran Mansûr b. Ammâr'a göre nefisini bilen kişi riyâzet ve mücâhedeyle, rabbini bilen kişi ise ibadet ve taatle O'nun rızasını kazanmaya çalışır (Sülemî, s. 136). Nefsin arzularına muhalefet ederek selâmete ulaşan gönül şüphe ve mânevî kirlere temizlendiği için hikmetin kaynağı olur. Hikmet âriflerin gönlünde tasdik, zâhidlerin gönlünde lutuf, âbidlerin gönlünde ilâhî başarı, müridlerin gönlünde tefekkür ve âlimlerin gönlünde tezekkür olarak ortaya çıkar. Kulun en iyi elbisesi alçak gönüllülük, ârifin en güzel elbisesi takvâdır. Mansûr b. Ammâr'ın bu görüşlerinden hareket eden Muhammed Celâl Şeref onun tasavvuf anlayışının nefis, kalp ve takvâ olarak üç esasa dayandığını söylemektedir (*Dirâsât fi't-tasavvufi'l-İslâmî*, s. 93-113).

Mansûr b. Ammâr, tasavvufî konuların yanı sıra kelâm meseleleriyle de ilgilenip bu alandaki tartışmalara katılan zâhidlerdendir. III. (IX.) yüzyılda kelâmcıların en çok tartıştığı Kur'an'ın mahlûk olup olmaması ve istivâ konularıyla ilgili olarak Bîşr b. Gıyâs el-Merîsî ile mektuplaşan Mansûr b. Ammâr'a göre Allah'ın dışındaki her şey mahlûktur, ancak Allah'ın kelâmı olduğu için Kur'an mahlûk değildir. Mansûr, istivâ konusunu açıklamanın zor olduğunu ifade ederek bu hususta soru sormanın bid'at sayıldığını, konunun bütününe iman edilmesi gerektiğini söyler.

Hadis ilmiyle de meşgul olan Mansûr'un rivayet ettiği hadisleri Ebû Nuaym *Hilyetü'l-evliyâ*'da nakletmiş, bu hadisleri Ebû Bekir b. Ahmed el-Hemedânî bir araya getirmiştir (Süleymaniye Ktp., Şehid Ali Paşa, nr. 546). İbn Adî ve Dârekutnî onun rivayet ettiği hadislerin zayıf olduğunu belirtmektedir.

İbnü'n-Nedîm'den itibaren (*el-Fihrist*, s. 114) kaynaklarda Mansûr b. Ammâr'ın bazı risâleler kaleme aldığından bahsedilmekteyse de bunlar günümüze ulaşmamıştır. Dinî-ahlâkî konulara dair bu risâlelerine *Meclis fi zikri'l-mevt*, *Meclis fi ḥusni'z-zannî billâh*, *Meclisü't-tekfûriyye fi'l-ğazv* gibi "meclis" kelime-

siyle başlayan adlar verdiği kaydedilmektedir (Sezgin, I, 637).

Mansûr b. Ammâr, heyecanla anlattıklarını kendi hayatında uygulamadaki zaaflarından dolayı Bîşr el-Hâfî tarafından eleştirilmiş (Hatîb, XIII, 72), vâizlikten gelir elde etmesi de kınanmasına sebep olmuştur.

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist*, s. 114; Sülemî, *Tabakât*, s. 130-136; Ebû Nuaym, *Hilye*, IX, 325-331; Kuşeyrî, *er-Risâle*, s. 423-424; Hücvîrî, *Keşfü'l-mahcûb* (Uludağ), s. 227-228; Hatîb, *Târîhu Bağdâd*, XIII, 71-79; Herevî, *Tabakât*, s. 123; İbnü'l-Cevzî, *el-Kuşşâs ve'l-müzekkirün* (nşr. M. L. Swartz), Beyrut 1986, s. 86-87; a.mlf., *Sıfatü's-saḥve*, II, 173; Feridüddin Attâr, *Tezki-retü'l-evliyâ*, Tahran 1346 hş., s. 225-228; İbnü'l-Mulakkın, *Tabakâtü'l-evliyâ* (nşr. Nûreddin Şerîbe), Kahire 1393/1973, s. 286; İbn Hacer, *Lisânü'l-Mizân*, VI, 98-100; Sezgin, *GAS*, I, 637-638; M. Celâl Şeref, *Dirâsât fi't-tasavvufi'l-İslâmî*, Beyrut 1404/1984, s. 93-113.

ETHEM CEBECİOĞLU

MANSÛR el-FÂTİMÎ

(المنصور الفاطمي)

Ebû'l-Tâhir el-Mansûr-Billâh (Binasrillâh) İsmâîl b. el-Kâim-Biemrillâh Muhammed b. Ubeydillâh el-Fâtımî (ö. 341/953)

Fâtımî halifesi
(946-953).

301 Ramazanında (Nisan 914) Rakkâde'de dünyaya geldi. Mehdiye veya Kayrevan'da 302 veya 303 (915-916) yılında doğduğu da rivayet edilmektedir. Annesi Kerîme adlı bir câriyedir. Babası Kâim-Biemrillâh, 7 Ramazan 334'te (12 Nisan 946) vefat etti. Biatı edip biat aldığı ve yönetime katılma yetkisi verdiği Mansûr'u, 316 (928) yılından beri Fâtımî aleyhtarı faaliyetleri yürüten İbâzî-Hâricî lideri Ebû Yezîd en-Nükkârî ile savaşa memur etmişti. Biattan birkaç hafta sonra babası vefat etti (13 Şevval 334 / 18 Mayıs 946). Mansûr, devlete karşı ayaklanan Ebû Yezîd en-Nükkârî'nin bu haberi duymasını önlemek amacıyla babasını gizlice defnettirdi.

Babasının ölümünün iki yıl gizlemeyi başararak bu zaman zarfında meydana gelen ayaklanmalara karşı mücadele eden Mansûr, Berberî ve Arap kabilelerini etrafında topladı. Sicilya askerleriyle de iş birliği yaparak büyük bir güç oluşturdu. 19 Şevval 334'te (24 Mayıs 946) Mehdiye'den Ebû Yezîd en-Nükkârî'ye karşı bir müfreze sevketti. Üç gün sonra Sûse